

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ / СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

УДК [378.011-051:364](410)

О. П. Бартош

ДО ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Соціальна робота досить сильно розвинена в багатьох західних країнах: США, Великій Британії, Бельгії та ін. На сьогодні у Великій Британії освітні послуги надають понад 160 університетів та коледжів [1], серед яких проблемою підготовки фахівців соціальної роботи займаються щонайменше 70 навчальних закладів, в яких відкрита спеціальність «соціальна робота».

Проблема підготовки соціальних працівників у Великій Британії стала предметом дослідження зарубіжних учених (М. Баркер (M. Barker), Дж. Лішман (J. Lishman), Б. Мундей (B. Munday), С. Шардлоу (S. Shardlow), Е. Янгхазбенд (E. Younghusband), а також українських науковців (А. Капська, І. Козубовська, Р. Козубовський, Л. Міщик, В. Поліщук, Є. Холостова, С. Шпенник та ін.).

Метою нашої статті є розглянути особливості теоретичної підготовки бакалаврів соціальної роботи за денною формою навчання у Великій Британії на сучасному етапі.

Структура підготовки дипломованих фахівців у Великій Британії до 2001-го року визначалася Центральною радою з питань освіти та підготовки у соціальній роботі (Central Council for Education and Training in Social Work), створеною у 1983 році. Вона припинила своє функціонування 1 жовтня 2001 року. Після проведеної реформи на початку 2000-го року у Великій Британії її обов'язки були розподілені між національними радами з питань надання соціальних послуг у відповідних регіонах. Таким чином були створені: Загальна рада з питань соціального опікування (General Social Care Council) в Англії; Рада з питань піклування (Care Council for Wales) в Уельсі; Рада з питань надання соціальних послуг (Scottish Social Services Council) в Шотландії; Рада з питань соціального піклування (Northern Ireland Social Care Council) в Північній Ірландії [2].

На сьогодні у Великій Британії сформована досить цікава структура підготовки фахівців до роботи у соціальній сфері, представлена різномірневою багатоступінчатою системою. Підготовка соціальних працівників організовується та забезпечується університетами або коледжами у співпраці з різними типами соціальних агентств. Вони беруть на себе спільну відповідальність за відбір студентів, їх навчання і оцінювання, а також підтримку їх підготовки на сучасному рівні.

Денні програми підготовки бакалаврів соціальної роботи є на сьогодні 3-річними в Англії, Північній Ірландії та Уельсі та 4-річними – в Шотландії. Бакалаврська програма знайомить студентів з теорією, політикою та практикою соціальної роботи. Після завершення навчання студенти повинні розуміти: теоретичні основи соціальної роботи, її зв'язок з психологією та соціологією; правовий контекст соціальної роботи, соціальної політики; державне забезпечення щодо догляду за дітьми та дорослими, стосовно психічного здоров'я населення тощо.

Програма підготовки звертає особливу увагу на навчання роботі з індивідами, сім'ями, групами, співпраці з іншими фахівцями. Методи навчання забезпечують можливість: отримання ґрунтовних знань з проблем соціальної роботи; розвивати аналітичні уміння, уміння проводити презентації та працювати в команді; вдосконалювати комунікативні навички.

На 1-му році навчання на ступінь бакалавра соціальної роботи студенти вивчають історичний та міжнародний контексти соціальної роботи, тренують навички та вміння роботи з різними категоріями клієнтів та піклувальників.

На 1-му та 2-му курсах навчання проходить у формі лекцій та практичних занять. Студенти рідко готують виступи на семінари, переважно їм дається вправа для самоконтролю. Процес її виконання та результат обговорюється в кінці пари.

На 2-му році навчання студентам пропонують теми до вивчення, що стосуються анти-опресивної та анти-расистської практики, соціальної роботи в організаціях різного типу, соціальної роботи з дітьми та сім'ями, соціальної роботи з дорослими, розуміння психічних хвороб, теорії особистості, процесу надання допомоги тощо. Сюди відбирають лише кращих студентів, які проявляють великий інтерес до соціальної роботи і мають успіхи в навчанні. Відбір проводиться на основі співбесіди з студентом та на основі розгляду анкети студента, котра включає письмову роботу на одну сторінку на тему: «Чому я хочу вивчати соціальну роботу?».

В інтерв'ю, крім студента, беруть участь ще дві особи: представник від університету та соціальний працівник, котрий запрошується з будь-якого соціального агентства. Кожен з них пише звіт про студента, виставляючи йому прохідний бал (шкала оцінювання обирається за домовленістю). Якщо ж бали дуже відрізняються у представника від університету та соціального працівника від агентства, то вони обговорюють між собою такі питання: 1) представник від університету – наскільки добре/погано справиться даний студент з навчанням в університеті; 2) соціальний працівник від агентства – наскільки добре/погано справиться з своїми завданнями цей студент на практиці в певному агентстві або працюючи з певною категорією клієнтів.

На 3-му році навчання студентам пропонують курси, що пов'язують теорію з практикою соціальної роботи. Особливо важливим

вважається курс «Робота з різними типами клієнтів». Заняття проводяться в таких формах: експериментальні семінари, написання групових проектів, рольова гра та імітація.

Семінари проводяться у формі розглядів випадків (case study), що допомагає прояснити власну роль та завдання в конкретному випадку; визначити причину, мету, процедуру втручання. Якщо випадки добре підбрані, використовуються яскраві життєві приклади, відкривається простір для глибоких емоцій та переживань. Вони допомагають інтегрувати теорію та практику, бо студенти мають оцінити ситуацію, прийняти власне рішення та втрутитися в ситуацію. Також семінари можуть набирати форми сценаріїв, де даються конкретні випадки на відео, студенти формують власні рекомендації щодо можливостей втручання, згідно законодавства.

Студенти-бакалаври, щоб отримати диплом, мають набрати по 120 кредитів на кожному році навчання. З кожної теми на тиждень студенти слухають по 2 лекції та мають 1 практичне заняття (див. табл. 1, 2, 3, 4).

Таблиця 1

**Програма підготовки бакалавра соціальної роботи
в Університеті Іст Англія (University of East Anglia), Англія [3]**

Рік навчання	МОДУЛЬ/ДИСЦИПЛІНА	КРЕ- ДИТИ
1	Розвиток у ранньому дитинстві і догляд за дитиною. Цей модуль – вступ до психології розвитку або вікової психології. Тут досліджують світ дітей від наймолодшого віку, звертаючи увагу на розвиток сприйняття, моторних і когнітивних навичок, емоцій, гендерної соціалізації, прихильності та прив'язаності. Лекції зосереджені на розвиткові у студентів можливостей критично оцінювати різні теорії розвитку, з наголосом на розумінні використання різних методів дослідження у психології розвитку. Семінари дають можливість вивчити практичне застосування теорії.	0
	Суспільні науки у сфері соціальної роботи. Модуль дає можливість зрозуміти, оцінити, порівняти проблеми психології та соціології, які лежать в основі соціальної роботи.	0
	Підготовка до практики – 1 день на тиждень. Студентів знайомлять з історичним, політичним та соціальним контекстом, в якому соціальна робота практикується. Центральне місце в модулі займають досвід клієнтів, концепція професійної ідентичності, розуміння соціального значення цінностей соціальної роботи, місце рефлексії та особистого розвитку.	0
2	Розвиток людини та її поведінка. Модуль знайомить з психологічними моделями, які пропонують розуміння розвитку особистості, змін впродовж усього життєвого циклу, а також можливостями використання цих моделей на практиці.	0

	Професійна теорія і практика I. Модуль розвиває навички і розуміння практики соціальної роботи, як основи для проходження першої практики. Оцінювання знань з модулю відбувається через рольові ігри (проводиться їх відеозапис), написання опису випадку (case study) та есе.	0
	Професійна теорія і практика II. Модуль розвиває більш конкретні та поглиблені навички для практики у порівнянні з дисципліною «Професійна теорія і практика I». Включає 80-денну оцінювану практику та дає можливість інтегрувати навчання з практикою задля подальшого вивчення соціальної теорії і методів роботи.	0
	Соціальна робота та суспільство. Модуль розвиває розуміння природи і функції соціальної роботи в суспільстві, і зокрема по відношенню до інших соціальних послуг.	0
	Право соціальної роботи. Модуль знайомить з основними правовими поняттями, навичками, що дозволяють використовувати закон із впевненістю у практиці соціальної роботи. Детально розглядається законодавство в трьох сферах: догляд за дітьми, психічне здоров'я і права громад. З цього модулю складають письмовий іспит.	0
3	Професійний розвиток. Модуль розвиває навички в застосуванні теорії на практиці та дозволяє студентам завершити проходження практики згідно вимог, викладених у національних професійних стандартах для соціальної роботи [4; 5; 6; 7]. Практика триває 120 днів, студенти складають залік з практики.	0
	Робота з різними типами клієнтів. Студенти повинні прослухати щонайменше 2 з наступних курсів цього модулю: соціальна робота з дітьми та сім'ями; соціальної роботи з психічно хворими людьми; соціальна робота з людьми похилого віку; соціальної роботи з дорослими та дітьми з обмеженими можливостями. Отримані знання з модулю оцінюються через іспит, в якому студенти мають прокоментувати 2 конкретні випадки з різних сфер.	0
	Написання дисертації. Студенти використовують матеріал, який отримали під час проходження практики, проводять критичний огляд наукової літератури. Дисертація дозволяє студентам розширити свої знання і розуміння теорії та практики соціальної роботи. Студенти також виступають з доповіддю у групі з теми дисертації.	0

Таблиця 2

**Програма підготовки бакалавра соціальної роботи
в Університеті Алстер (University of Ulster), Північна Ірландія [8]**

Рік навчання	МОДУЛЬ/ДИСЦИПЛІНА
1	Вступ до практики соціальної роботи
	Клієнти соціальних служб I
	Соціально пригноблені групи
	Теорії та методи соціальної роботи: групова робота
	Соціальний запит та уміння навчатися
	Вступ до загальної та вікової психології
	Клієнти соціальних служб II
	Підготовка до практики
	Теорії та методи соц. роб.: індивідуальна соціальна робота
2	Право соціального захисту I
	Анти-дискримінативна практика
	Оцінювання, ризики
	Оцінка проходження практики
3	Право соціального захисту II
	Практика, що базується на доказах
	Система соціальних закладів і служб
	Оцінка проходження практики
	Написання дисертації

Таблиця 3

**Програма підготовки бакалавра соціальної роботи
в Університеті Глеморган (University of Glamorgan), Уельс [9]**

Рік навчання	МОДУЛЬ/ДИСЦИПЛІНА
1	Соціальні процеси
	Взаємозв'язок соціальних наук та соціальної роботи
	Основи практики
	Право та соціальна політика
	Навички спілкування
	Система соціальних закладів і служб
2	Право соціального захисту
	Соціальна політика і управління ресурсами
	Інтегровані дослідження
	Оцінювання та підходи до вирішення соціальних проблем
3	Компетентність в практиці соціальної роботи
	Індивіди, сім'ї та громади
	Інтегровані дослідження з теорії та практики соц. роботи
	Мультипрофесійна співпраця
	Написання дисертації

Специфікою підготовки фахівців соціальної роботи в Шотландії є те, що навчання на бакалавраті тут триває 4-ри роки, на відміну від 3-ох років в Англії, Північній Ірландії та Уельсі (див. табл. 4).

Таблиця 4

**Програма підготовки бакалавра соціальної роботи
в Університеті м.Стерлінг (University of Sterling), Шотландія [10]**

Рік навчання	МОДУЛЬ/ДИСЦИПЛІНА
1	Соціальна диференціація
	Соціальні проблеми
	Активне навчання в громаді
	2 модулі за вибором
2	Розуміння соціальної політики
	Вступ до соціальної роботи
	Теорія та практика соціальної роботи
	Право соціального забезпечення
	Розвиток людини і сімейний контекст
3	Теорія, практика соц.роб.: здоров'я, хвороба, недієздатність
	Теорія та практика соц.роб.: злочин,добробут, правосуддя
	Теорія та практика соц. роботи: діти, сім'ї та суспільство
4	Написання дисертації

В рамках бакалаврської програми студентів навчають глибшому розумінню проблем, пов'язаних з дітьми та підлітками; наголос ставиться на оцінювання та втручання в життя дітей та підлітків групи «ризик» в різних ситуаціях, на розуміння впливу соціальних, культурних, політичних питань на молодь. Теоретична програма навчання складена за модулями, оцінюється через підготовку письмових робіт, проектів, складання іспитів, опрацювання окремого випадку (case study), написання дисертації. Навчання студентів оцінюється також через портфоліо (portfolio). Для того, щоб студенти могли представити докази своєї компетентності, проведеної ними роботу, розроблено поняття «портфоліо» [11], котре вважається збіркою усіх письмових робіт студента, звітів педагогів-наставників та вчителів практики.

Практика на бакалавраті займає центральне місце і складає 50% від курсу навчання. На 1-му році навчання практика триває 20 днів, на 2-му – 80, на 3-му – 100. Студенти працюють щонайменше з двома різними групами користувачів соціальних послуг. Особливості практичної підготовки бакалаврів соціальної роботи на сучасному етапі стануть предметом наших подальших наукових розвідок.

Здійснений аналіз навчальних програм і планів бакалаврату з соціальної роботи дав змогу виявити наступну особливість – дисципліни бакалаврату охоплюють проблеми: контексту сучасної соціальної роботи; надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів; соціального законодавства; теорії і методів соціальної роботи тощо.

Список використаної літератури

- 1. The Complete University Guide.** Colleges and Universities in United Kingdom [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.the-completeuniversityguide.co.uk/league-tables/rankings?s=Social+Work>> **2. Бартош-Пічкара О. П., Шпенік С. З.** Особливості дистанційної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми у Великій Британії / О. П. Бартош-Пічкара, С. З. Шпенік // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Вип.16. – 2009. – С. 12 – 18. **3. University of East Anglia.** Social Work Courses. Undergraduate. BA in Social Work [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.uea.ac.uk/study/undergraduate/degree/detail/ba-social-work#course-profile-year-3>> **4. The General Social Care Council.** The National Occupational Standards for Social Work. – Topss England, 2002. – 63 p. **5. Northern Ireland Social Care Council.** The National Occupational Standards [Електронний ресурс]. – Режим доступу <<http://www.niscc.info/NationalOccupationalStandards62.aspx>> **6. Scottish Social Services Council.** The National Occupational Standards [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.sssc.uk.com/preparingforpractice/appendices.html>> **7. Care Council for Wales.** National Occupational Standards (NOS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ccwales.org.uk/national-occupational-standards/>> **8. University of Ulster.** BSc (Hons) Social Work. Course Information [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://study.ulster.ac.uk/prospectus/course/201314/9942>> **9. University of Glamorgan.** BSc (Hons) Social Work. Course Information [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://courses.glam.ac.uk/courses/123-bsc-hons-social-work>> **10. University of Sterling.** Undergraduate Study Course Information [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.stir.ac.uk/undergraduate-study/course-information/courses-a-to-z/school-of-applied-social-science/social-work/>> **11. Doel M.** The Practice Portfolio, research paper / M. Doel, S. Shardlow. – Sheffield: University of Sheffield, S10, 2NT, UK, 1989.

Бартош О. П. До проблеми теоретичної підготовки бакалаврів соціальної роботи у Великій Британії

Денні програми підготовки бакалаврів соціальної роботи є на сьогодні 3-річними в Англії, Північній Ірландії та Уельсі та 4-річними – в Шотландії. На 1-му році навчання на ступінь бакалавра соціальної роботи студенти вивчають історичний та міжнародний контексти соціальної роботи, тренують навички та вміння роботи з різними категоріями клієнтів та піклувальників. На 2-му році навчання студентам пропонують теми до вивчення, що стосуються анти-опресивної та анти-расистської практики, соціальної роботи в організаціях різного типу, соціальної роботи з дітьми та сім'ями,

соціальної роботи з дорослими, розуміння психічних хвороб, теорії особистості, процесу надання допомоги тощо. На 3-му році навчання студентам пропонують курси, що пов'язують теорію з практикою соціальної роботи. Особливо важливим вважається курс «Робота з різними типами клієнтів».

Ключові слова: бакалавр соціальної роботи, соціальний працівник, навчальний план.

Бартош Е. П. О проблеме теоретической подготовки бакалавров социальной работы в Великобритании

Очные программы подготовки бакалавров социальной работы являются на сегодня 3-летними в Англии, Северной Ирландии и Уэльсе, также 4-летними – в Шотландии. На 1-м году обучения студенты изучают исторический и международный контексты социальной работы, тренируют навыки и умения работы с различными категориями клиентов и попечителей. На 2-м году обучения студентам предлагают темы для изучения, касающиеся анти-опресивной и анти-расистской практики, социальной работы в организациях различного типа, социальной работы с детьми и семьями, социальной работы со взрослыми, понимание психических болезней, теории личности, процесса оказания помощи и т.д. На 3-м году обучения студентам предлагают курсы связывающие теорию с практикой социальной работы. Особенно важным считается курс «Работа с различными типами клиентов».

Ключевые слова: бакалавр социальной работы, социальный работник, учебный план.

Bartosh O. P. To the Issue of Theoretical Training of Social Work Bachelors in Great Britain

The author of the article has considered the specificity of daytime social work bachelors training on theoreticla level in Great Britain. The daytime programme for bachelor of Social Work training is currently a 3d year programme in England, Northern Ireland and Wales, and 4-year programme – in Scotland. Being the 1st year students future bachelors study the historical and international context of social work, skills of working with different groups of clients and careres. In the 2nd year of study students are offered to study the anti-oppressive and anti-racist practice of social work in organizations of various types, social work with children and families, social work with adults, understanding mental illness, personality theory, the process of helping others etc. In the 3d year the training courses offer to students the linking theory and practice of social work. The course «Social Work with different types of clients» is considered to be of particular importance. Students – future bachelors to get a diploma need to gain 120 credits for each year of study. Practice for the bachelor-to-be is considered to be central and comprises 50% of the course. 1st year students have 20 practice days, 2nd – 80,

3d – 100. Students work with at least two different groups of social services clients.

Key words: bachelor of social work, social worker, curriculum.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2014 р.

Прийнято до друку 29.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Козубовська І. В.

УДК 378.147:365.29

Т. О. Голубенко

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПАТРОНАЖНОЇ
РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ**

У процесі адаптації українського суспільства до процесу старіння населення, забезпечення гармонізації соціальних відносин між представниками різних поколінь дуже актуальним постає питання підготовки майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку, як одного із провідних напрямів соціальної роботи.

Саме патронажна робота направлена на реабілітацію та ресоціалізацію людей похилого віку, які після припинення трудової діяльності залишились поза увагою оточуючого середовища для полегшення процесу адаптації до нових умов існування.

Патронажна робота соціального працівника здійснюється за допомогою створених різноманітних соціальних інститутів із надання соціально-побутових, соціально-медичних, психолого-педагогічних, соціально-правових послуг, надання матеріальної допомоги, проведенню соціальної адаптації та реабілітації людей похилого віку, які не здатні до самообслуговування.

Спеціаліст соціальної сфери, в силу своїх професійних обов'язків покликаний сприяти гармонізації взаємовідносин людей похилого віку, розвивати у людини здатність та вміння опиратися соціальним колізіям, впроваджувати ефективні, з соціально-педагогічного погляду, рішення і програми у різноманітних сферах соціальної практики і політики, що допомагають людині похилого віку знайти душевну рівновагу, досягнути соціального благополуччя. Багато в чому, цей процес обумовлений усвідомленням особливої місії соціального працівника в суспільстві.

Таким чином, соціальному працівнику доводиться працювати з людьми похилого віку, можливості та ресурси яких не дозволяють вирішувати власні проблеми. Різноманітний характер соціальних проблем та життєвих ситуацій, неповторність особистості кожного клієнта вимагають від фахівця в сфері соціальної роботи не тільки